

EDHEM MULABDIĆ

Povodom 50 godina od smrti i 142 godine od rođenja

Mujo KOŠTIĆ

Tačna godina rođenja Edhema Mulabdića nije poznata. U literaturi se spominje 1865., a sam Mulabdić je navodio da bi to mogla biti i 1864. Pošto se u *osobniku*, koji je vođen za svakog učitelja u Austro-Ugarskoj monarhiji, kao i u *Katalogu* Učiteljske škole u Sarajevu, koje su koristili raniji autori, spominje godina 1862., ta se godina uzima kao godina Mulabdićevog rođenja.¹

Mulabdići su se ranije prezivali Kuršumlići, po džamiji Kuršumliji, gdje su Edhemovi preci bili imami. Po Mula Abdiji, bratu ili bratiću Edhemovog djeda, porodica je prozvana Mulabdićima. Edhemov otac Selim, iako je vršio službu poreskog činovnika, bio je omiljen u čitavom maglajskom kotaru. Edhemova braća, stariji Mehmed i mlađi Đulaga, bili su pisari; prvi, kod kadije, a drugi u gruntovnici.

U rodnom Maglaju je Edhem Mulabdić završio mekteb i ruždiju. Prilikom okupacije Bosne i Hercegovine 1878., kad su austrougarske čete nakon težih borbi zauzele Maglaj, jedna pljačkaška grupa ubija Edhemovu majku Nur-hanumu,² u borbama mu gine stariji brat, a mlađi biva ranjen.

Tada je Mulabdića obuzela misao da iseli u Tursku, ali ga brat od toga odvraća, oženi ga, "da se dijete za kuću priveže"³ i privremeno zaposli kao pisara u poreskom odjelu maglajske općine.

Vremenom, umjesto težnje da nastavi školovanje u Istanbulu, Mulabdića zaokupi želja za obrazovanjem na bosanskom jeziku. Prve osnove gramatike maternjeg jezika davao mu je

Jovan Čokić, prvi bilježnik u maglajskoj općini, a zatim Hugo Jesenko i Miloš Linta, učitelji Narodne osnovne škole u Maglaju. Od njih je dobio i solidne osnove njemačkoga jezika. Vrlo brzo je Mulabdić savladao *Bukvar hrvatski*, čitao novine *Pozor* i izreske iz drugih novina, kao i knjige koje su mu učitelji davali. "Osjetivši se malo ojačan", veli Mulabdić, «jer sam se i u svom pismu malo bolje snašao, a i nešto opće naobrazbe novom lektrom zahvatio, zatražim mjesto vježbenika u poreznom uredu, da se tako dograbim stalna mjesta, ali bijah odbijen, mada su i prije i poslije mene s lošijim kvalifikacijama drugi primljeni.»⁴

Na nagovor svojih učitelja, a uz podršku Mustaj-bega Uzeirbegovića, načelnika maglajske općine, koji mu omogući stipendiju od 10 forinti, Mulabdić je u maju 1887. godine došao u Sarajevo kako bi se raspitao o uvjetima upisa u učiteljsku školu. Kod Marka Grivića, direktora škole, upoznao se s Ljubojem Dlustušem i Kostom Hermanom, koji mu je omogućio stipendiju Zemaljske vlade u iznosu od 20 forinti. Ujesen iste godine, Mulabdić se upisao u prvi razred Učiteljske škole. Škola je radila zajedno sa Narodnom osnovnom školom na Bembaši. "Bože pomози! Ja zaplovih preko oceana.(...) Tri godine prohujaše, ne repetirah nijednog godišta, ne posrnuh ni na jednom predmetu. Sve tiho i polagahno, bistro i solidno, ne mnogo najednom, nego sve jedno po jedno, i ja se iz dana u dan osjećah kako se oboružavam, pa već u trećoj godini osjećam milinu i snagu svog lijepog materinskog jezika, pa čak pokušavam prevadati sitnije stvari

Prvi absolventi Darul-muallimina s profesorskim odborom
 Sjede s lijeva na desno: Mustajbeg Halilbašić, Stanko Pavličić, Dr. Đuro Turčić,
 Đavorin Jaković i Edhem Mulabdić
 Stoje s lijeva na desno: Mehmed-Alija Dukatar, Murad Hajrović, Abdullatif Bulić,
 Selim Zijaić, Hasan Nametak, Abdulfetah Sedaković i Muhamed Humo

iz moje turske lektire. A kad svrših, bijah odlikovan zadaćom da održim pozdravni i oprosni govor na svečanosti završetka naše školske godine i za naš razred i škole uopće.”⁵

Čekajući imenovanje za učitelja u nekoj od škola u Bosni i Hercegovini, Edhem Mulabdić je proveo četiri mjeseca u neprestanom čitanju. Pročitao je djela Augusta Šenoe, Josipa Eugena Tomića, Eugena Kumičića, Ksavera Šandora Đalskog i Janka Jurkovića. Njihova djela su ga osvojila i njemu se činilo kako će ”jednog dana jednostavno sjesti i početi pisati”.⁶

Prvo zaposlenje je Mulabdić dobio 7. novembra 1890. godine. Započeo je rad u Narodnoj osnovnoj školi u Brčkom, u 3. i 4. razredu. “Ono malo djece skupljene u desetak klupa, što me radoznalo dočekaše upiljenih očiju ume, bijaše moj svijet, moj novi svijet, bijaše moj brod, na kome ja, kapetan, zaplovih oceanom.”⁷

U Brčkom Mulabdić ostaje godinu.

Kad je, u to vrijeme, Mehmed Kapetanić-Ljubušak u Sarajevu pokrenuo politički sedmičnik *Bošnjak*, u kome je Mulabdić objavljivao prve literarne priloge i dopise iz Maglaja,⁸ premješten je 1. januara 1892. u Sarajevo na novoosnovani Daru-l-mualimin, gdje su se obrazovali mualimi za mektebi-ibtidaije. U ovoj školi je Mulabdić ostao osam godina, predajući bosanski jezik, historiju i zemljopis. Odgojio je nekoliko generacija mualima koji su u životu *Bošnjaka* odigrali značajnu ulogu: Hasan-ef. Nametak, Murad-ef. Hajrović, Hafiz Mehmed

Ali-ef. Dukatar, Muhamed Seid-ef. Serdarević, Mustajbeg Halilbašić, Muhamed-ef. Zahirović.

U ovo vrijeme Mulabdić postaje odgovorni urednik *Bošnjaka* i na tom je mjestu ostao do kraja 1894. godine. *Bošnjak*, prvi list namijenjen Bošnjacima, na bosanskom jeziku propagira iz broja u broj ideju bošnjaštva i bosanskoga jezika. Mulabdić, uredništvo i glavni saradnici lista, nalazeći da su bošnjaštvo i bosanski jezik jednako domovinsko određenje, da su to oznake slavenskog korijena, nastavljali su to afirmirati kroz romantičarski zanos i iskrenu odanost Bosni i Hercegovini kao jedinoj domovini. Književnim priložima, značajki vođenom polemikom sa onima koji su napadali bošnjaštvo i bosanski jezik, te pomoću pouke i zabave, *Bošnjak* je ne samo popularizirao bogatu tradiciju islama i *Bošnjaka*, već ju je povezivao sa suvremenim tekovinama zapadnog svijeta.

Godine 1893., izdaje Mulabdić svoju prvu knjigu, zbirku pripovijedaka pod naslovom *Rukovijet šale*, zatim uređuje *Bajraktar*, kalendar za muslimanski svijet za godinu 1894., a potom

dvije godine uređuje kalendar *Mearif*. Tih godina se javlja priložima u listovima *Školski vjesnik*, *Nada*, *Sarajevski list* i kalendaru *Bošnjak*. Budući da je *Bosanska vila* objavila negativne kritike njegove prve knjige, on uspješno vodi književnokritičku polemiku sa autorom potpisanim pseudonimom Marko.

Kruna Mulabdićevog književnog rada bilo je objavljivanje romana *Zeleno busenje*, koji je Matica hrvatska izdala 1898. godine.

Uz bogat i raznovrstan književni rad, Mulabdić je iste godine spremio i položio u Zagrebu poseban ispit za nastavnika građanskih škola. Pun poleta, stizao je tih godina uspješno obavljati poslove člana odbora i sekretara *Sarajevske kiraethane*, u njoj organizirati i držati predavanja.

Sa Daru-l-mualimina je Mulabdić premješten 1899. godine u Učiteljsku školu u Sarajevu, za prefekta njezina internata i za nastavnika, a od 1902. do 1910. je u Šerijatskoj sudačkoj školi, gdje radi kao ekonom, administrator i nastavnik bosanskoga jezika, historije i zemljopisa.

Početak drugog desetljeća Mulabdićeva književnog rada, Matica hrvatska objavljuje 1900. godine njegove pripovijetke u posebnoj knjizi pod nazivom *Na obali Bosne*. U ovo vrijeme, na prijelomu XIX i XX stoljeća, Mulabdić, prema vlastitoj zamisli, s grupom mladih bošnjačkih književnika i javnih radnika – Osman Nuri Hadžić, Safvet-beg Bašagić, Ademaga Mešić – pokreće porodični list *Behar*.

Pojava *Behara* može se označiti najznačajnijim činom u književnom životu Bosne u cijelom austrougarskom periodu. To je prvi stvarni književni list, koji je uspio okupiti naj-

značajnija imena književnog i kulturnog kruga Bošnjaka: Esad Kulović, Mehmed Teufik Azapagić, Hajdar Fazlagić, Muhamed Emin Dizdar, Fehim Spaho, Sadik Ugljen, Hamid Šahinović Ekrem, Hamdija Mulić. Saradnja ovih i drugih bošnjačkih stvaralaca u *Beharu* je, ujedno, i prvi organizirani vid djelovanja u misiji afirmacije bošnjačke tradicionalne i savremene književnosti. S pravom se smatra da su listovi *Bošnjak* i *Behar* umnogome doprinijeli razvoju bošnjačke nacije.

Prvi broj *Behara* je izišao 1. maja 1900. godine. Glavu lista, stilizirane latice behara i motive baščaršijskih džamija, uradio je, na poticaj Safvet-bega Bašagića, Ferdinand Velc, akademski slikar, nastavnik crtanja u sarajevskoj Velikoj gimnaziji.⁹

“*Behar* bijaše jedna kita cvijeća iz koje je svako mogao da uzme po koji stručak: i intelektualac i čovjek iz naroda, i veliki i mali, i stari i mladi.”¹⁰

U prvoj godini je urednik *Behara* bio Safvet-beg Bašagić, a od drugog do šestog godišta, dakle punih pet godina, uređuje ga Edhem Mu-

Redakcioni odbor „Behara“ i izdavač
S lijevu na desno: sjede: Osman Nuri Hadžić i Adem aga Mešić. Stoje: Edhem Mulabdić i Fehim Spaho

labdić. On je, ujedno, i najistaknutiji predstavnik proznog stvaranja u listu. Njegovi prilozi su putokaz i obrazac mlađim pripovjedačima. On ih je podučavao i književno-idejno usmjeravao. Nakon šest godina, u kojima je *Behar* izlazio tačno svakog 1. i 15. u mjesecu, uredništvo lista preuzima hadži Mehmed-ef. Džemaludin Čaušević. Izlazio je do 1911. godine, kad ga je kratko uređivao Hamid Šahinović Ekrem.

Pored obimnog rada u Šerijatskoj sudačkoj školi i u *Beharu*, Mulabdić godine 1901. objavljuje u listu *Nada* roman *Nova vremena*. Zbog njegove popularnosti, knjižara Bekira Kalajdžića u Mostaru ga izdaje u zasebnoj knjizi *Muslimanske biblioteke*, 1914. godine.

U ovom razdoblju, zalaganjem već spomenute skupine bošnjačkih intelektualaca, osnovano je muslimansko kulturno društvo *Gajret*. Na Skupštini Društva, održanoj 20. februara 1903. godine, Edhem Mulabdić je izabran za odbornika Društva. On svom snagom radi na širenju *Gajreta* u svim većim mjestima Bosne i Hercegovine. U sarajevskoj gradskoj organizaciji, Mulabdić je utemeljivač *Gajreta*, a u svakom broju *Behara* pune su stranice njegovih članaka i bilješki o *Gajretu*. Mulabdićevim zalaganjem, pokrenut je *Kalendar Gajreta*, 1906. godine. On ga uređuje i u narednoj. 1907. godini, kao i u trećem godištu, 1915. godine.

Zaslugom istoga kruga intelektualaca, posebno Edhema Mulabdića, pokrenut je i istoimeni list društva *Gajret*, 1907. godine. U razdoblju do 1910. godine, kao urednici lista *Gajret* izmijenili su se Mulabdić, Mustajbeg Halilbašić i Osman Đikić. List je donosio društvene vijesti i izvještaje o skupštinama *Gajreta*, članke iz života i rada podružnica i članova društva u svim mjestima, a zatim i književne priloge. *Gajret* se u početku naslanjao na tradiciju *Behara*, slijedio njegovu koncepciju, a kasnije postaje sve više stranački list prosrpske orijentacije.

Mulabdić je bio aktivan i pri osnivanju *Društva muslimanske omladine* u Sarajevu, kao i *Islamske dioničke tiskare*, koja je otpočela sa radom 10. jula 1905. godine.

Nije bilo nijednog posla koji je Mulabdić smatrao da je koristan za napredak Bošnjaka a da on u njemu nije surađivao. Čak je sudjelovao kao glumac amater u izvođenju Bašagićeve dra-

me *Boj pod Ozijom*, na prvoj islamskoj zabavi u Sarajevu 1904. godine.

Za potrebe bošnjačkih amaterskih družina, Mulabdić piše komade *Miraska*, *Svak na posao*, *Teška vremena* i *Đerzelez Alija*, koji su se davali u većim mjestima i gotovo svim kasabama u Bosni i Hercegovini.

Godine 1910. je premješten u Prosvjetno odjeljenje Zemaljske vlade, gdje je radio godinu, a zatim je imenovan za okružnog školskog nadzornika u sarajevskom okrugu. U toj službi je ostao do 1917. godine. I u ovom periodu je na sve stizao: da po više puta obiđe i kontrolira rad u svim od 52 škole sarajevskog okruga, da inicira izgradnju novih škola, da sudjeluje u pripremanju školskih zakona i izmjenama i prilagođavanju udžbenika, posebno vjeronaučnih, suvremenim potrebama. U tome ga je konsultirao i sam hadži Mehmed-ef. Džemaludin Čaušević. Bio je poznat kao vrlo pedantan i zahtjevan školski nadzornik, uvijek spreman da pomogne i pouči mlađe nastavnike.

Od 1917. godine je Mulabdić u upravi Muslimanske ženske osnovne škole i Više djevojačke škole sa ženskom preparandijom u Sarajevu, gdje ostaje do izbora za narodnog poslanika 1923. godine.

U stranačkom životu za vrijeme austrougarske uprave nije se Mulabdić angažirao, budući da je bavljenje politikom bilo zabranjeno državnim činovnicima, ali već 1918. godine, kad su gotovo istovremeno bile formirane četiri grupe Bošnjaka – dvije u Sarajevu, po jedna u Banjoj Luci i Tuzli, radi pokretanja političkog života – Mulabdić je sazivač prvog sastanka jedne grupe, koja se sastala u prostorijama kulturnog društva *El-Kamer*. Iz tog sastanka je, 1919. godine, nastala Jugoslavenska muslimanska organizacija. Kao kandidat Maglaja na listi JMO-a, Mulabdić je tri puta biran na izborima za Narodnu skupštinu u Beogradu – 1923., 1925. i 1927. godine. Poslije diktature koju je zaveo kralj Aleksandar, 6. januara 1929. godine, Mulabdić se nije više kandidirao, čak ni onda kad mu je, 1935. godine, nuđeno da bude kandidat na listi udružene opozicije. Poslanički mandat Mulabdić obavlja do januara 1929. godine, kad je umirovljen i prestaje se baviti aktivnim političkim radom.

U glasilima Jugoslavenske muslimanske

organizacije *Vrijeme*, *Pravda*, *Glasnik JMO-a*, *Novi glasnik JMO-a* i *Kalendaru Pravda*, Mulabdić radi mladenačkim zanosom. On piše priloge za sve listove, uređuje svih pet godišta kalendara *Pravda* (za 1920. i dalje), a kad je 1927. godine, zajedno sa hadži Mehmedom-ef. Džemaludinom Čauševićem, reisu-l-ulemom, pokrenuo list *Novi behar*, Edhem Mulabdić je i njegov suradnik, a krajem trećeg godišta on je i glavni urednik lista.

Od 1923. godine, Mulabdić se veoma angažirao na osnivanju novog bošnjačkog kulturnog društva *Narodna uzdanica*. Motivi osnivanja ovog društva su najavljeni u Proglasu Osnivačkog odbora, objavljenom u *Pravdi*. U njemu se kaže da su Bošnjaci „*imali društvo 'Gajret', ali je ono poslije 1919. godine*», kako se u Proglasu tvrdilo, «*prestalo da ostane ono što je moralo da bude (...), ovo nekadašnje muslimansko društvo, gaženjem pravila postalo je sredstvom nasilnog srbiziranja muslimanskog podmlatka.*»¹¹ Zato je Centralni odbor JMO-a, na sjednici održanoj u Sarajevu 15. VII 1923. godine, donio odluku o osnivanju novog kulturno-prosvjetnog društva, čiji je jedan od zadataka bio da parira *Gajretu* i neutralizira politički uticaj njegovog vođstva među Bošnjacima. Na sastanku je izabran Osnivački odbor, u koji su ušli: Edhem Mulabdić, dr. Atif Hadžikadić, dr. Mahmud Behmen, Hamzalića Ajanović i Fehim Spahe. Osnivački odbor je prilikom izrade nacrtu pravila raspravljao o imenu Društva. Inspiriran stihovima Safvetbega Bašagića *Ustaj omladino mila, uzdanice roda svog*, Osnivački odbor je odlučio da se novo društvo nazove *Narodna uzdanica*.

Edhem Mulabdić se svom svojom voljom i snagom posvećuje okupljanju članova Društva. I pored policijskog šikaniranja i zabrana, iz dana u dan raste broj članova i mjesnih odbora Društva, a time i prihodi. Mulabdić od 1929. godine postaje predsjednik Glavnog odbora *Narodne uzdanice* i od tada, pa do prestanka rada Društva 1945. godine, svake godine je Mulabdić biran za predsjednika Glavnog odbora.

U tom periodu je *Narodna uzdanica* okupljala one dijelove bošnjačkog građanstva koji nisu odobravali režimski kurs *Gajreta*. Pored Mulabdića, Bašagića i Spahe, koji su se ranije brinuli oko osnivanja društva *Gajret*, a kasni-

je su se, 1907. godine, povukli nakon što je Muslimanska narodna organizacija preuzela *Gajret*, u radu Glavnog odbora su se angažirali: Asim-beg Dugalić, Asim Musakadić, Abduselam Hrasnica, Ismet-beg Gavrankapetanović, Hamdija Kreševljaković, Muhamed Kantardžić, Husein Alić, dr. Hivzija Gavrankapetanović, Alija Nametak, Salih Ljubunčić, Mustafa Čišić, Dževad Sulejmanpašić. Njihovom aktivnošću u *Narodnoj uzdanici*, nastavljena je ona programska koncepcija koju su njegovali *Gajret* do 1907. godine i list *Behar*.

Od 1933. pa do 1945. godine, *Narodna uzdanica* izdaje svoj kalendar pod istim imenom, koji su čitaoci dobro primili. U njima je svake godine Mulabdić objavljivao književne priloge.

Mulabdić je pokrenuo aktivnost Društva na otvaranju đačkih internata. Za te potrebe u Sarajevu je u početku korištena jedna stara bosanska kuća u ulici Bistrik-basamac. Kasnije je sagrađen moderan društveni dom, u kome su bile prostorije Glavnog odbora i sarajevske podružnice *Narodne uzdanice*, kao i najsuvremenije uređen đački internat. Osim u Sarajevu, otvoreni su društveni internati za učenike srednjih škola u Mostaru, Banjoj Luci i Tuzli, te internat za studente u Zagrebu.

Svake godine je Društvo davalo veliki broj stipendija učenicima i učenicama koji su pohađali škole u mjestima gdje nije bilo društvenih internata. Nesumnjivo je da su broj članova, količina društvenih prihoda i broj stipendista rasli najviše Mulabdićevim zalaganjem i trudom. Iako je bio u poodmaklim godinama, Mulabdić je posjetio gotovo sve mjesne odbore *Narodne uzdanice*,¹² a bio je neprestano u vezi sa povjerenicima Društva, koji su djelovali u 31 naselju u Bosni i Hercegovini.

U ovom periodu je Edhem Mulabdić doživio ličnu tragediju. U Bihaću mu je umro jedinac sin Ešref. Tamo mu je klanjana dženaza i obavljena sahrana.

Narodna uzdanica je s Mulabdićem na čelu djelovala i u periodu Nezavisne Države Hrvatske. Skupštinu Društva je organizirao i održao 27. jula 1941. godine, kad su donesene dvije odluke – o preimenovanju Društva u hrvatsko muslimansko društvo *Narodna uzdanica* i o

preuzimanju imovine *Gajreta*, kojeg je ustaška vlast zabranila u aprilu iste godine. U uvjetima stvorenim uspostavom Nezavisne Države Hrvatske, Društvo u početku nije imalo smetnji u djelovanju, a kasnije su mu oduzeti svi internati, čak i društvene prostorije u Sarajevu. Glavni posao *Narodne uzdanice* sastojao se u pokušaju da se nastavi dalje izlaženje društvenog kalendara i preuzme list *Novi behar*, koji je bio prekinuo izlaženje 1943. godine. Mulabdić i članovi uprave su koristili finansijska sredstva Društva najviše za nabavku hrane, odjeće i smještaj protjeranog bošnjačkog stanovništva iz istočne Bosne i okoline Sarajeva.

Razvoj događaja u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, donošenjem uredbi, odluka i zakona protiv Jevreja, Srba i Cigana, doveo je do razočarenja Bošnjaka u ustašku vlast već u prvoj godini njenoga djelovanja. Potpisivanjem muslimanskih rezolucija, veliki broj vodećih bošnjačkih intelektualaca i predstavnici javnog života pokazali su otvoreno suprotstavljanje politici antisemitizma i genocida, koju je provodila vlast s ciljem stvaranja etnički čiste i nacionalno homogene hrvatske države. Među potpisnicima Sarajevske rezolucije bio je i Edhem Mulabdić, zatim sekretar Društva prof. Salim Ćatić i drugi članovi Društva.

Povodom osamdesetogodišnjice života i 55-godišnjice Mulabdićevog književnog i društvenog rada, 1944. godine je Matica hrvatska štampala drugo izdanje njegova romana *Zeleno busenje*, s iscrpnim predgovorom Alije Nametka, a Glavni pododbor Matice hrvatske u Sarajevu je štampao Mulabdićeve *Izabrane pripovijetke*, po njegovom izboru.¹³

Odmah nakon oslobođenja Sarajeva, na-

jistaknutiji članovi *Narodne uzdanice* su uhapšeni. Edhem Mulabdić, kojemu su tada bile 83 godine, uhapšen je 3. maja 1945. godine, pod optužbom da je pripadao ustaškom pokretu, da je za vrijeme okupacije radio na tome da *Narodna uzdanica* dobije ustaški karakter, da je kao član Nadzornog odbora zadruge *Narodna uzdanica* sudjelovao u pljačkanju imovine Jevreja i Srba te da je djelovao agitaciono, veličajući i propagirajući ustaški pokret.

Na suđenju pred Vojnim sudom Komande grada Sarajeva, održanom 18. juna 1945. godine, nijedno od inkriminiranih djela nije bilo dokazano. Dokazi su se sveli na "to je poznato", "to se zna". Istoga dana je Mulabdić osuđen na kaznu robije u trajanju od pet godina, na trajan gubitak političkih i građanskih prava, što je uključivalo i gubitak prava na mirovinu.

Potpunu apsurdnost ove optužnice i presude pokazuje činjenica što je ubrzo dokazano da Mulabdić nije kriv i što je amnestiran 3. augusta 1945. godine. Međutim, Mulabdić je izašao iz zatvora tek 22. marta 1946. godine, navodno administrativnom greškom narodne vlasti. Iako mu je Prezidijum Narodne skupštine FNRJ ukinuo gubitak političkih i građanskih prava novembra 1947., a Odsjek unutrašnjih poslova

pri Izvršnom odboru Narodnog odbora prvog rejona grada Sarajeva utvrdio da nije bio organizator, funkcioner i aktivni član kvislinskih organizacija, Vlada Narodne Republike Bosne i Hercegovine, svojim rješenjem od 22. VI 1948. godine, odbila je žalbu Edhema Mulabdića koju je uputio radi revizije postupka i priznanja njegovih političkih i građanskih prava.¹⁴

Edhem-ef. Mulabdić je umro 28. januara 1954. godine u Sarajevu. Vijest o njegovoj smrti je objavio list *Oslobođenje* tek 5. februara, i to u rubrici *Iz matičnog ureda, umrli: Slobodanka Delnijić, dijete, 3 mjeseca; Gordana Blagovčanin, dijete, 2 godine; Ethem Mulabdić, profesor, 94 godine; Matilda Koling, penzioner, 77 god.; Tahir Sulčić, dijete, 1 mjesec*.¹⁵

A upravo tih dana, od 28. januara do 5. februara 1954., "Oslobođenje je javljalo da je Rodoljub Čolaković predao Orden zasluga za narod prvoga reda književniku Veljku Petroviću, da je Miroslav Krleža, književnik, odlikovan Ordenom junaka socijalističkog rada, da je u Mostaru podignut spomenik književniku Aleksi Šantiću, da je u Sarajevu održan Plenarni sastanak Udruženja književnika Bosne i Hercegovine, na kojem je biran urednik časopisa *Život* i raspravljana priprema Devete godišnje skupštine udruženja, te da je u Beogradu održan Plenum Saveza književnika Jugoslavije, koji je podržao isključenje Milovana Đilasa iz Centralnog komiteta Saveza komunista Jugoslavije. Iz Maglaja su stizale vijesti da su usljed jake zime zastali radovi na radilištu Tvornice sulfatne celuloze i natron-papira, da još uvijek zaostaje likvidacija seoskih radnih zadruga, te da je slaba čistoća u gradu. A iz gotovo svih općinskih mjesta Bosne i Hercegovine su objavljene vijesti i izvještaji o intenzivnoj pripremi u svim organizacijama Socijalističkog saveza radnog naroda, a osobito u osnovnim i srednjim školama, za proslavu 150-godišnjice Prvog srpskog ustanka, "kao jednog od najkrupnijih datuma naše istorije", te da se, i pored velikog snijega i olujnog nevremena u Bosni i Hercegovini, Titova štafeta planinara Jugoslavije kreće od ruke do ruke po određenom planu i maršruti.

Ni na jednom od ovih skupova Edhem Mulabdić nije spomenut.

* * *

Nakon što je prošlo 50 godina od smrti Edhema Mulabdića, u periodu od 28. januara do 5. februara 2004. godine, nijedne dnevne, niti sedmične novine koje izlaze u Sarajevu nisu objavile ni retka o Edhemu Mulabdiću, čak ni u rubrici *Dogodilo se na današnji dan*.

Moja generacija Bošnjaka, kao i one nešto starije i mlađe, trčeci sa Titovom štafetom, organizirajući njene dočeke i pratnje, protrčala je pored književnog, prosvjetnog i društvenog djela Edhema Mulabdića. A da smo u ovih 50 godina čitali njegova djela, susreli bismo se, između ostalog, sa izuzetno suvremenom i krvavom poukom:

"Pravi protivnik, dostojan ratnog suparnika, i kada pobjeđuje u okršajima, susteže se od nasilja nad nevinim i nezaštićenim, nad djecom i ženama, a rulje, koje poharaše naše krajeve, i ne potražiše pravog fronta; napadaj na goloruk svijet njima je jedina fronta i jedini cilj.

Ovom i ovakvom cilju borbe našeg neprijatelja, daje se i neka šira narodna i državna potreba, koja nas muslimane osuđuje da nas treba da nestane. Naš neprijatelj pojavljuje se prema nama u dva vida, jedan je okrutan, drugi nešto čovječan. No, to su samo dvie metode, kao što su u njega i dvie kape koje upotrebljava za istu glavu, kad mu koja treba. Naši su ljudi u iks slučajeva prepoznawali iste osobe: danas pod jednom, sutra pod drugom kapom".¹⁶

m

Bilješke

¹ U Leksikonu hrvatske književnosti, str. 459, navodi se 25. 12. 1865. kao datum Mulabdićevog rođenja.

² Nakon 32 godine od ovog događaja, 1910. godine, Sudbeni stol u Zagrebu je osudio izvršioca ovog zločina, Savu Dragovića, na 15 godina zatvora.

³ Mulabdić, Edhem. Iz autobiografije (povodom proslave četrdeset-godišnjice moga kulturnog rada). // *Novi behar*, god. 4, br. 21 (1. marta 1931), str. 307.

⁴ Isto, // *Novi behar*, god. 4, br. 22 i 23 (1. aprila 1931), str. 327

⁵ Isto, str. 328. Ovaj Mulabdićev govor, održan 30. lipnja 1890., objavio je Josip Milaković u knjizi *Književni pupoljci učiteljskih pripravnika u Sarajevu 1887.-1912. godine*, pod naslovom "Učitelj u narodu" Isto, str. 328

- ⁷ Isto, str. 328
- ⁸ Ašik Garib, Pozdrav Riza-begu Kapetanoviću. // *Bošnjak*, god. 1., br. 7 (13. augusta 1891), str. 4; Iza sunca. // *Bošnjak*, god 1., br. 19 (5. novembra 1891), str. 4.; Riječ dvije o našim mektebima. // *Bošnjak*, god.1, br. 11 (1891), str. 1-3.; Nešto o našoj djeci prije mekteba. // *Bošnjak*, god. 1, br. 13 (24. septembra 1891), str. 1-2; god. 1, br. 14 (1. oktobra 1891), str. 2.
- ⁹ Iako je čuven kao slikar, F. Velc je poznatiji po obimnoj bibliografskoj građi o Bosni i Hercegovini, koju je izdala Narodna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine 1991. godine pod nazivom "Bibliografska građa o Bosni i Hercegovini (1488-1918)"
- ¹⁰ Mulabdić, Edhem. "Behar": prilikom 40-godišnjice. // *Kalendar "Narodna uzdanica"*, god. 8 (1940), str. 99-111.
- ¹¹ Narodna uzdanica. // *Pravda*, god. 5, br. 233(1923), str.1
- ¹² Mjesni odbori nalazili su se u sljedećim mjestima: Banjoj Luci, Bihaću, Blagaju, Bosanskoj Dubici, Bosanskom Novom, Brčkom, Brezi, Bugojnu, Čajniču, Čapljini, Derventi, Doboju, Foči, Gornjoj Tuzli, Gračanici, Jajcu, Jezeru, Kaknju, Livnu, Ljubuškom, Maglaju, Mostaru, Mrkonjić Gradu, Obrima (Varešu), Olovu, Prijedoru, Prozoru, Rogatici, Sanskom Mostu, Sarajevu, Stocu, Tešnju, Travniku, Trebinju, Tuzli, Velikoj Kladuši, Visokom, Vrnograču, Zagrebu, Zavidovićima, Zenici i Živaljevićima.
- ¹³ Mulabdić Edhem, "Zeleno busenje", roman, 2. dopunjeno izd. – Zagreb : Matica hrvatska, 1944. - 168 str.; Mulabdić Edhem, "Izabrane pripoviesti" Knj. 2. – Sarajevo : Glavni pododbor Matice hrvatske u Sarajevu, 1944. – 174 str.
- ¹⁴ Kemura Ibrahim, *Značaj i uloga "Narodne uzdanice" u društvenom životu Bošnjaka (1923.-1945.)*. – Sarajevo : Bošnjački institut, Fondacija Adila Zulfikarpašića ; Institut za historiju, 2002, str. 191-194.
- ¹⁵ *Oslobođenje*, br. 2288(petak 5. februara 1954.), str. 5.
- ¹⁶ Mulabdić Edhem, *Velike žrtve : Kalendar Narodna uzdanica za godinu 1944. (1363/4. po Hidžri)*. – Sarajevo: Bosanska pošta, 1943., str. 17
5. Bašagić Safvet-beg, *Edhem Mulabdić i kulturni pokret bosanskohercegovačkih muslimana // Novi behar*, god. 4, br. 14 i 15 (1. decembar 1930.), str. 212.-213.
6. Spaho Mehmed, *Edhem Mulabdić kao javni radnik // Novi behar*, god. 4, br. 14 i 15 (1. decembar 1930.), str. 213.
7. Mulić Hamdija, *Kroz život čovjeka učitelja // Novi behar*, god. 4, br. 14 i 15 (1. decembar 1930.), str. 220.-221.
8. Hofbauer Dragutin, *Edhem Mulabdić, uzor ustrajnosti i marljivosti // Novi behar*, god. 4, br. 14 i 15 (1. decembar 1930.), str. 222.
9. Kreševljaković Hamdija, *Bibliografija // Novi behar*, god. 4, br. 14 i 15 (1. decembar 1930.), str. 223.
10. Nametak Alija, *Edhem Mulabdić (Maglaj, 1862. – Sarajevo, 28. 1. 1954.) // Glasnik vrhovnog islamskog starješinstva u FNRJ*, god. 28, br. 11-12 (novembar-decembar 1965.), str. 407.-410.
11. Rizvić Muhsin, *Behar – književnohistorijska monografija, Svjetlost*, Sarajevo, 1971.
12. Rizvić Muhsin, *Bosanskomuslimanska književnost u doba preporoda (1887.-1918.)*, 2. izdanje, *El-Kalem*, Sarajevo, 1990.
13. Rizvić Muhsin, *Bibliografija i literatura*, u: *Edhem Mulabdić, Izabrana djela, pripovijetke*, knj. 2., *Svjetlost*, Sarajevo, 1974., str. 285.-298.
14. Traljić Mahmud, *Istaknuti Bošnjaci, El-Kalem*, Sarajevo, 1998.
15. Kemura Ibrahim, *Značaj i uloga 'Narodne uzdanice' u društvenom životu Bošnjaka (1923.-1945.)*, *Bošnjački institut – Fondacija Adila Zulfikarpašića*, Institut za historiju, Sarajevo, 2002.
16. Kruševac, Todor, *Bosanskohercegovački listovi u XIX veku, Veselin Masleša*, Sarajevo, 1978.
17. Milaković Josip, *Književni pupoljci učiteljskih pripravnika u Sarajevu : 1887.-1912.*, *Tiskara Vogler i drugovi*, Sarajevo, 1912.
18. Heuberger Valeria; Ilming, Heinz, *Bosnien-Herzegowina 1887-1918.*, *Verlag Christian Brandstätter*, Wien, 1994.
19. *Znameniti i zaslužni Hrvati te spomena vrijedna lica u hrvatskoj povijesti od 925.-1925.*, Hrvatski štamparski zavod, Zagreb, 1925.
20. *Enciklopedija Jugoslavije*, tom VI, Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb, 1965.
21. *Jugoslovenski književni leksikon*, *Matica srpska*, Novi Sad, 1971.
22. Nemeć, Krešimir, *Leksikon hrvatske književnosti, Školska knjiga*, Zagreb, 2000.

Literatura:

1. Mulabdić Edhem, Iz autobiografije. // *Novi behar*, god. 4, br. 21(1. mart 1931.), str. 305-307.
2. Mulabdić Edhem, Iz autobiografije. // *Novi behar*, god. 4, br. 22 i 23 (1. april 1931.), str. 327-328.
3. Nametak Alija, *Edhem Mulabdić*, 7/XI. 1890., 7. XI. 1930. // *Novi behar*, god. 4, br. 14 i 15 (1. decembar 1930.), str. 214.-217.
4. Ljubunčić Salih, *Edhemu Mulabdiću, čovjeku i kulturnom radniku, prilikom njegove četrdeset-godišnjice književnog i prosvjetnog rada // Novi behar*, god. 4, br. 14 i 15 (1. decembar 1930.), str. 209.-212.

NAPOMENA:

Korištene periodične publikacije: *Bošnjak*, *Behar*, *Nada*, *Novi behar*, *Sarajevski list*, *Bosanska vila*, *Vrijeme*, *Pravda*, *Sarajevski dnevnik*, *Oslobođenje*; kalendari: *Bajraktar*, *Mearif*, *Bošnjak*, *Gajret*, *Narodna uzdanica*, *Pravda*; fotografije su iz navedene literature i zbirke autora.

Summary

Mujo Koštić

EDHEM MULABDIĆ

On the 142nd anniversary of his birth and the 50th anniversary of his death

Edhem Mulabdić was born in Maglaj in 1862. After completing *mekteb* and *ruzdija*, he graduated from the Teachers' College in Sarajevo in 1890, and passed his civil schools teacher's exam in Zagreb. He worked as a teacher in Brčko and in Sarajevo – at *Darul-mualimin* (a Bosniac school for Islamic teachers), at the Teacher's College, at the Sharia Law School, at Muslim Elementary School and at the Higher School for Girls. From 1911 to 1917, he worked as a school inspector in the Sarajevo district, and from 1923 to 1929 he was a representative at the National Assembly in Belgrade.

Besides his regular work, he devoted five decades of his life to writing. He wrote poetry, novels, stories, dramas, literary reviews, historical essays and essays on language and literature. He was also a translator and collector and chronologist of folk traditions.

In addition, for many years he was involved in organizing and establishing a number of Bosniac cultural associations, printing and publishing houses. He was the editor of *Bajraktar*, *Mearif*, *Gajret* and *Pravda* calendars, as well as *Bosniak*, *Gajret* and *Novi Behar* papers; he was also the founder of *Behar* literary review. He initiated the establishing of *Gajret* and *Narodna uzdanica* cultural and educational associations, and greatly contributed in the establishment and activities of the Islamic Printing House Corporation.

To sum it up, Edhem Mulabdić, was the first generation of Bosniac erudites and intellectuals who dedicated their entire life to serve their fellow nationals and contribute to their prosperity through emancipation and europeization, without compromising that what was most valuable and worthy of their centuries-long traditions.

موجز

مويو كوشتيتش

أدهم ملاعبديتش

بمناسبة مرور ١٤٢ عاماً على ولادته و ٥٠ عاماً على وفاته

ولد أدهم ملاعبديتش سنة ١٨٦٢ م. في مدينة ماغلاي البوسنية. وبعد انتهائه من الكتاب والمدرسة الرشدية، التحق بدار المعلمين في سراييفو وتخرج منها سنة ١٨٩٠ م. وفي زاغرب نجح في الامتحان الذي يؤهله ليصبح مدرسا في المدارس المدنية. عمل مدرسا في في برتشكو، وفي سراييفو درس في كل من دار المعلمين، ومدرسة القضاة الشرعيين، وفي المدرسة الابتدائية الإسلامية، والمدرسة العليا للبنات. وفي الفترة بين عامي ١٩١١ و ١٩١٧ م. عمل مفتشا مدرسيا في محافظة سراييفو، وانتخب نائبا شعبيا في مجلس الشعب في بلغراد من عام ١٩٢٣ إلى ١٩٢٩ م. وبالإضافة إلى عمله الدوري، سخر أدهم ملاعبديتش خمسة عقود من عمره للعمل الأدبي، فنظم الشعر وألف الروايات، والقصص، والمسرحيات، وسجل الرحلات، وكتب النقد الأدبي، والمقالات الأدبية التاريخية عن اللغة والأدب. وكان مهتما بالترجمة، وجمع ونشر التراث الأدبي الشعبي. يضاف إلى ذلك عمله الطويل في تحرير الصحف والمجلات، وكان له أثر كبير في تنظيم وتسيير الجمعيات البوشناقية الثقافية والتعليمية، وكذلك هيئات الطباعة والنشر. كان محررا لتقوم بيرقدار، ومجلات المعارف، وغيرت، وبرافدا، ومجلة بوشناق، ونوفي بهار. كما كان مؤسس ومحرر صحيفة بهار الأدبية. وبفضل مبادرته، تم تأسيس جمعيتين ثقافيتين تعليميتين بوشناقيتين هما "غيرت" و"نارودنا أوزدانيتسا"، كما كان له فضل كبير في تأسيس وعمل المطبعة الإسلامية المساهمة.

وبعبارة واحدة، كان أدهم ملاعبديتش ينتمي إلى الرعيل الأول من المفكرين والمثقفين